

מסילת ישרים

הכעס והקנאה – מסילת ישרים יא

הרב חיים סבתו

ונדבר עתה מן הכעס. הנה יש הרגזן שאמרו עליו, כל הכועס כאלו עובד עבודה זרה (זהר בראשית), והוא הנכעס על כל דבר שיעשו נגד רצונו ומתמלא חימה עד שכבר לבו בל עמו ועצתו נבערה. והנה איש כזה כדאי להחריב עולם מלא אם יהיה יכולת בידו, כי אין השכל שולט בו כלל והוא סר טעם ממש ככל החיות הטורפות ועליו נאמר (איוב יח): טורף נפשו באפו הלמענך תעזב ארץ? והוא קל ודאי לעבור על מיני עבירות שבעולם אם חמתו תביאהו להם, כי כבר אין לו מניע אחר אלא כעסו ואל אשר יביאהו ילך. ויש כעסן רחוק מזה והוא שלא על כל דבר אשר יבואהו שלא כרצונו אם קטן ואם גדול יבער אפו. אך בהגיעו להרגיז, ירגז ויכעס כעס גדול והוא שקראוהו חכמים ז"ל (אבות פ"ה): "קשה לכעוס וקשה לרצות". וגם זה רע ודאי, כי כבר יכולה לצאת תקלה רבה מתחת ידו בזמן הכעס ואחרי כן לא יוכל לתקן את אשר עוותו. ויש כעסן פחות מזה שלא יכעס על נקלה, ואפילו כשיגיע לכעס יהיה כעסו קטן ולא יסור מדרכי השכל אך עוודו ישמור עברתו. והנה זה רחוק מן ההפסד יותר מן הראשונים שזכרנו, ואף גם זאת ודאי, שלא הגיע להיות נקי כי אפילו זהיר איננו עדין, כי עד שהכעס עושה בו רושם, לא יצא מכלל כעסו.

ויש עוד פחות מזה והוא שקשה לכעוס וכעסו לא להשחית ולא לכלה אלא כעס מעט. וכמה זעמו? רגע ולא יותר, דהיינו, משעה שהכעס מתעורר בו בטבע עד שגם התבונה תתעורר כנגדו, והוא מה שאמרו חכמים ז"ל (שם): קשה לכעוס ונוח לרצות, הנה זה חלק טוב ודאי, כי טבע האדם מתעורר לכעס ואם הוא מתגבר עליו שאפילו בשעת הכעס עצמו לא יבער הרבה ומתגבר עליו, שאפילו אותו הכעס הקל לא יעמוד בו זמן גדול אלא יעבור וילך, ודאי שראוי לשבח הוא, ואמרו ז"ל (חולין פט): תולה ארץ על בלימה, אין העולם מתקיים אלא בשביל מי שבולם פיו בשעת מריבה, והיינו, שכבר נתעורר טבעו בכעס והוא בהתגברותו בולם פיו. אמנם, מדתו של הלל הזקן עולה על כל אלה, שכבר לא היה מקפיד על שום דבר ואפילו התעוררות של כעס לא נעשה בו ([שבת לא](#)). זה הוא ודאי הנקי מן הכעס מכל וכל. והנה אפילו לדבר מצוה הזהירונו ז"ל ([שבת לד](#)): שלא לכעוס, ואפילו הרב על תלמידו והאב על בנו, ולא שלא ייסרם, אלא ייסרם אך מבלי כעס, כי אם להדריך אותם בדרך הישרה, והכעס שיראה להם יהיה כעס הפנים לא כעס הלב, ואמר שלמה (קהלת ז): אל תבהל ברוחך לכעוס וגו', ואומר (איוב ה): כי לאויל יהרג כעס. ואמרו ז"ל (עירו' סה): בשלשה דברים האדם ניכר: בכוסו, בכיסו ובכעסו.

הקנאה גם היא אינה אלא חסרון ידיעה וסכלות, כי אין המקנא מרויח כלום לעצמו וגם לא מפסיד למי שהוא מתקנא בו, ואינו אלא מפסיד לעצמו וכמאמר הכתוב שזכרתי (איוב ה): ופותה תמית קנאה. ואמנם, יש מי שסכלותו רבה כל כך עד שאם יראה לחבירו איזה טובה יתעשה בעצמו וידאג ויצטער עד שאפילו הטובות שבידו לא יתנוהו מצער מה שהוא רואה ביד חברו, והוא מה שאמר עליו החכם (משלי יד): ורקב עצמות קנאה. אמנם, יש אחרים שאינם מצטערים וכואבים כל כך,

דף מקורות

אף על פי כן ירגישו בעצמם איזה צער ולפחות יתקרר רוחם בראותם אחד עולה איזה מעלה יתירה אם לא יהיה מאוהביו היותר דבקים לו, כל שכן אם מאותם אשר אין לו אהבה רבה עמו הוא, כל שכן אם יהיה גר מארץ אחרת. ותראה שבפיהם אפשר שיאמרו דברים כשמחים או מוזדים על טובתו, אך לבם רעה בקרבם. והוא דבר יארע על הרוב ברוב בני האדם, כי אף על פי שלא יהיו בעלי קנאה ממש, אמנם, לא ניקו ממנה לגמרי, כל שכן אם בעל אומנותו מצליח בה, שכבר כל אומן סני לחבריה (ס"ר יט), וכל שכן אם מצליח בה יותר ממנו. ואמנם, לו ידעו ולו יבינו כי אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפילו כמלא נימא (יומא לח), והכל כאשר לכל מה' הוא כפי עצתו הנפלאה וחכמתו הבלתי נודעת, הנה לא היה להם טעם להצטער בטובת רעיהם כלל.

והוא מה שייעד לנו הנביא על הזמן העתיד, שלמען תהיה טובת ישראל שלמה, יקדים הקדוש ברוך הוא להסיר מלבבנו המדה המגונה הזאת, ואז לא יהיה צער לאחד בטובת האחר, וגם לא יצטרך המצליח להסתיר עצמו ודבריו מפני הקנאה, והוא מה שכתוב (ישעיה יא): וסרה קנאת אפרים וצוררי יהודה יכרתו אפרים לא יקנא את יהודה וגו', הוא השלום והשלוה אשר למלאכי השרת, אשר כולם שמחים בעבודתם איש איש על מקומו, ואין אחד מתקנא בחברו כלל, כי כולם יודעים האמת לאמיתו ועלזים על הטוב אשר בידם ושמחים בחלקם.